

PERIODIZACIJA I TIPOLOGIJA ISTOČNOEUROPSKIH SELJAČKIH POKRETA

L á s z l ó M a k k a i, Budimpešta

Broj knjiga i studija o europskim seljačkim pokretima zadnjih je desetljeća tako narastao da se periodizacija i tipologizacija ukazuju ne samo mogućima, nego i nužnima. Ponavljam: nužnima, jer se na osnovno pitanje kakvu su ulogu seljački pokreti odigrali u cjelokupnom europskom povijesnom razvoju ne da konačno odgovoriti a da se ne zna kroz kakav su razvoj prošli sami ti pokreti. Postavlja se pitanje: ima li uopće kakva razvoja u povijesti seljačkih pokreta? Pročitavši nekoliko tuceta knjiga i studija, čovjek se nađe u kušnji da povjeruje kako svaki seljački pokret pokazuje iste stereotipne crte, kako se zapravo nije događalo ništa drugo nego da su se seljaci sveudilj borili protiv feudalnih gospodara i neprestano doživljavali poraz. S pravom se ovom pesimističnom shvaćanju suprotstavlja shvaćanje da su seljački pokreti postupno podrivali feudalni poredak i time promicali povijesnu progresiju. Drugi, međutim, s jednakim pravom tvrde da su upravo ti seljački pokreti davali povoda feudalnoj vladajućoj klasi da sabire svoje sile i neprestano učvršćuje feudalni poredak, da iz feudalne anarhije uznapreduje do centralizacije i napokon do apsolutizma. Ne radi se onda o slabljenju, nego o neizravnom učvršćivanju feudalizma. Jasno je da takvo postavljanje pitanja nije samo neplodno, nego i da zavodi u bludnju. Seljački se pokreti ne smiju jednostrano promatrati kao nepromjenljiva utjecajna sila. Ako se pod pritiskom seljačkih pokreta zbivao razvoj feudalne države, onda se čini logičnim da i u seljačkoj borbi valja očekivati razvoj prilagođen sve jačem feudalnom pritisku. Radi li se pak o razvoju, onda se posve naravno postavlja pitanje *vremena i načina*, periodizacije i tipologije toga razvoja.

Shvaćanje da je seljačka klasna borba bila »slijepa, nesvjesna sila«, nepodobna za razvoj i nepromjenljiva, poteklo je iz tvrdnje da su se seljaci prije borili *protiv* nečega nego *za* nešto; ne za jasne ciljeve, nego protiv svojih neprijatelja; da su njihove ideje bile mnogo manje duboke nego objektivni sadržaj njihovih borba. Ovo mišljenje, koje — kao što je poznato — potječe od B. Porschnewa, poziva se s pravom na činjenicu da je ideologija seljačkih pokreta bila ili konzervativna ili pak utopistična. Ako je bila konzervativna, onda zaista nije mogla promicati povijesnu progresiju. Ali drugačije je s uto-

pijom. Engels je visoko cijenio Münzerove utopije, a novija marksistička historiografija pripisuje veliko značenje Winstanleyjevim utopističkim učenjima. Očito je s jedne strane religiozna formulacija seljačke ideologije, a s druge strane nepovoljna ocjena utopističkog socijalizma mnogim povjesnicima dala povoda za globalno zabacivanje ili u najmanju ruku omalovažavanje svake utopije. Sigurno je doduše da su ideologiju seljačke klasne borbe uvijek formulirali manje ili više »klasno tuđi« intelektualci, ali to vrijedi i za socijalističke ideje. Uostalom, klasna pripadnost progresivnih intelektualaca pitanje je koje još očekuje temeljito znanstveno preispitivanje.

Osebnost seljačke klasne borbe sastoji se upravo u onoj nemilosrdnoj ironiji povijesti da su se zbiljski seljački interesi mogli ostvariti samo pod hegemonijom koje druge progresivne klase. To slijedi iz dvostrukog značaja seljaštva. Seljaci su bili sitnovlasnici koji samostalno proizvode, a istodobno izrabljivani trudbenici. Ni njihova klasna borba nije mogla biti jednoznačna. Oni su svoje ciljeve mogli postići samo pod hegemonijom takvih klasa koje su jednoznačno predstavljale jedan ili drugi značaj i, sukladno tome, slijedile također jednoznačne ciljeve. Malograđanske težnje seljaštva ostale su stoga utopije sve dok ih revolucionarno građanstvo nije poduprlo i dovelo do pobjede. Oslobođenje od izrabljivanja moralo je još dulje ostati utopijom, da bi ga napokon i za seljake ostvario proletarijat. Ali to nimalo ne mijenja progresivni značaj seljačkih utopija. Zadnjih se godina pozornost povjesničara zaista usmjerila na ideologiju seljačke klasne borbe, i s pravom, jer se autentična periodizacija i tipologizacija seljačkih pokreta ne da zamisliti bez poznavanja razvoja seljačkog političkog mišljenja.

Ne može se štoviše ni govoriti o seljačkoj klasnoj borbi u pravom smislu riječi ako se prešuti pitanje ideologije. Jer klasa koja po gospodarskom kriteriju zaista postoji još nije klasa »za sebe samu«, kao što to kaže Marx u II. poglavlju »Bijede filozofije«. Ona se u borbi za svoje interese konstituira u svjesnu klasu. »Zbiljska« klasa — čitamo Marxovu definiciju u VII. poglavlju »Dix-huit Brumairea« — brani svoje interese u svoje vlastito ime. Je li seljaštvo bilo »zbiljska«, svjesna klasa? Ako jest, onda je svoje vlastite interese moralo spoznati i za njih se svjesno zalagati. No, jesu li interesi koji su u seljačkoj klasnoj borbi spoznani i branjeni zaista bili interesi seljaštva, ili su se seljaci za svoje vlasništvo borili u ime budućih građana, a protiv izrabljivanja u ime budućih proletera? Može li se dvojiti o postojanju samostalne seljačke ideologije samo zato što njezina formulacija potječe od intelektualaca? To su opet spekulativna pitanja, koja ne računaju ni s povijesnom zbiljom, ni s dijalektikom povijesti. *Nema dvojbe da je po gospodarskom kriteriju seljačka klasa zaista postojala, a ako se ta klasa u svoje vlastito ime masovno borila za svoje vlastite interese, bili oni interesi sitnovlasnika ili izrabljivanog trudbenika, ona se potvrdila kao »zbiljska«, svjesna klasa.*¹ Ostaje samo pitanje u koje su vrijeme i u kojoj mjeri europski seljaci zaista spoznali svoje vlastite interese i za njih se u vlastito ime borili.

¹ U tom smislu izjašnjavaju se i A. E. G u t n o v a: Nekotorye problemy ideologii krest'anstva srednih vekov. Voprosy Istorii, 1966. (Navodim po mađarskom prijevodu, izašao u: Világtörténet, 14—15, 1967, 1—26.) i A. M a c z a k: La paysannerie et les luttes des classes. Acta Polonae Historica, 1967, 139—147.

Koliko je meni poznato, u periodizaciji i tipologizaciji seljačkih pokreta najdalje je uznapredovala sovjetska historiografija. Osobito je poučan članak A. E. Gutnove, u kojem ona istražuje razvoj seljačke ideologije srednjovjekovlja i dolazi do ispravnih konstatacija. Prva dva razdoblja razvoja seljačke klasne borbe i seljačke ideologije trajala su u Zapadnoj Europi od VIII. do XIII. st. Borba seljaka upravljala se u početku protiv feudalnog podvrgavanja, a poslije protiv povisivanja jednom utvrđenih i već tradicionalnih daća. U oba slučaja borba se zaodijevala u konzervativne ideologije, koje su zahtijevale uspostavu »dobrih starih običaja«. Seljački su pokreti toga doba izolirane, lokalne pobune.

Duboka promjena nastupila je u XIII. stoljeću. Izbijali su masovni ustanci, seljački ratovi, kojih su zahtjevi napadali osnove feudalnog sustava. Seljaci su zahtijevali uklanjanje zemljišne gospoštije i izvikivali trostruko geslo novog društvenog poretka: jednakost staleža, jednaka podjela zemlje i besklasna monarhija. Gutnova s punim pravom tvrdi da su ta tri zahtjeva bila najznačajnija obilježja seljačke ideologije toga razdoblja. Ona su u ideologijama velikih seljačkih ustanaka od XIV. do XVI. stoljeća (Dolcino, Jacquerie, Wat Tyler, Armer Konrad, Tabor, Münzer) manje ili više jasno, ali nezatajivo nazočna.

A. E. Gutnova označuje prodiranje novčanog gospodarstva, komutaciju feudalne rente, osobno oslobođanje seljaštva, oživljavanje seljačke robne proizvodnje i s time povezanu veću mobilnost seljaka kao skriveni razlog novog razdoblja klasne borbe. Ja bih još želio dodati ujednačivanje do tada različitih seljačkih prava i daća, što je vodilo k integraciji »seljačkoga staleža«. Nastajala je seljačka klasna svijest u suvremenom obliku staleške svijesti. U onoj epohi izobrazbe feudalnih staleža pravno-političko priznavanje seljačkog staleža bilo je minimum seljačkih traženja, a maksimum — kao što smo vidjeli — staleška jednakost, tj. ukidanje hijerarhijskog staleškog poretka. Za novim geslima i težnjama seljaštva krije se jasan zahtjev seljaštva da u politici sudjeluje kao samosvjesna klasa »u svoje vlastito ime«, da štoviše preuzme vodstvo države i potpunoma preobrazi društvo. Koliko su svjesne bile ove težnje, pokazuje plansko pripremanje seljačkih ratova kroz urote i rotne saveze [Eidgenossenschaften]. Među prvima od takvih saveza spomenuti nam je švicarski rotan savez, koji je poslije sličnim organizacijama služio kao primjer.

Ako smo zahtjev za tvornim sudjelovanjem u velikoj politici mogli označiti kao osnovni kriterij nove seljačke ideologije, onda niz klasno svjesnih seljačkih pokreta što ih je nabrojila Gutnova moramo započeti prije, i to s pokretom capuchonnésa u Francuskoj (1183.), koji su štoviše i stvar »Božjega mira«, izdanoga od silnih, uzeli u svoje ruke i pokušali — kao što piše jedan suvremenik — »izboriti onu slobodu koju su od stvaranja svijeta baštinili od svojih predaka, ne znajući da je kmetstvo kazan za grijeh«. Ovdje susrećemo prvu formulaciju borbene pjesme koja se poslije tako često pjevala: »Kad je Adam kopo, Eva prela, gdje bijahu tad vlastela?« Popis Gutnove moramo dopuniti i francuskim pastoureaux-pokretom (1251.), koji je pod vodstvom zagonetnoga Majstora Jakova iz Ugarske kanio obnoviti neuspješni križarski

pohod Ljudevita X. i istrijebiti »izdajničke« popove i redovnike, ali je podlegao plemićkoj reakciji.²

Da bismo ovaj novi tip seljačkih pokreta razlučili od starijih, nesvjesnih, mi se držimo tipološki vrlo plodne diferencijacije: seljački ustanci i seljački ratovi. Prof. V. V. Mavrodin predložio je na budimpeštanskoj Konferenciji o Dózsi definiciju po kojoj bi seljačkim ratovima valjalo nazivati samo one seljačke pokrete koji su za cilj postavljali totalno rušenje feudalnog sustava. One pak koji su se borili samo protiv prekoračenjâ uobičajenog feudalnog izrabljivanja valjalo bi nazivati seljačkim ustancima. Po ovoj definiciji razdoblje klasno svjesnih seljačkih pokreta moramo označiti kao *razdoblje seljačkih ratova*.

A kakvo je stanje bilo u Istočnoj Europi? A. E. Gutnova ograničuje se u svom članku na srednjovjekovnu Zapadnu Europu te samo posve površno upućuje na jedan jedini istočnosrednjoeuropski seljački rat, na češki Tabor. Mi međutim znamo da seljački pokreti u Istočnoj Europi počinju već s izobrazbom feudalnog sustava. Tipični seljački ustanci prvog razdoblja bile su takozvane nezabožake pobune u Poljskoj i Ugarskoj. Njihov je konzervativni značaj očit. Razdoblje pravih seljačkih ratova počinje razmjerno kasno s češkim husitima. Seljaštvo Istočne Srednje Europe dostiglo je stadij zbiljskog konstituiranja u klasu tek u XIV. stoljeću, kada su u Češkoj, Ugarskoj i Poljskoj nestali zadnji tragovi »prvoga kmetstva« i kada je pravno priznan jedinstveni seljački stalež opskrbljen pravom slobodnog kretanja i nasljednim selištem. Posljedice te integracije i procvata seljačke robne proizvodnje brzo su se javile u porastu klasne svijesti i pooštrenju klasne borbe. Husitski je pokret uskoro našao odjeka u Ugarskoj, u Sedmogradskoj, gdje su seljaci pod vodstvom Antala Budai-Nagya godine 1437. podigli svoje oružje za političku samoupravu seljačkoga staleža. Slični su pokreti u Poljskoj ugušeni u začetku, a pokreti povezani s političkim zahtjevima (borba protiv Turaka) izbili su među Slovencima u drugoj polovici XV. stoljeća. Iz jednog križarskog pohoda protiv Turaka proizašao je i Dózsin seljački rat u Ugarskoj (1514.). Novija istraživanja posvjedočuju da kriteriji pravog seljačkog rata (staleška jednakost, imovinska jednakost, besklasna monarhija) nisu nedostajali ideologiji Dózsina pokreta.³ Ostaje još da se istraži mogu li se kakvi kriteriji seljačkog rata u pravom smislu riječi naći i u Gupčevu pokretu.

XVI. stoljeće znači velik obrat i u povijesti seljaštva. S velikom agrarnom konjunkturuom ovoga stoljeća navijestilo se kapitalističko razdoblje. Europsko seljaštvo nije moglo iskoristiti revoluciju cijena, njega je u tome spriječila manjkavost njegove agrarne tehnike i feudalna vezanost. Kad je zatim u XVII. stoljeću počela dugotrajna agrarna depresija, zakrčljale su materijalne i moralne sile seljačke klase i ona je napustila svoje samostalne političke težnje. *Nigdje u Europi nije više došlo do pravih seljačkih ratova*. Pod utjecajem novih tržišnih odnošaja i industrijalizacije razdvojila se zapadnoeuropska seljačka klasa u tanak sloj pogađanjenih agrarnih poduzetnika i široku masu agrarnih

² Oba pokreta vidi u Walter, G.: *Histoire des paysans de France*. Paris, 1963, 87—99.

³ Szűcz J.: *Dósza parasztháborujának ideológiája*. Valóság, 1972, 14—39.

proletera. Sloj samostalnih seljaka-slobodnjaka [Hufenbauern], koji je među tim dvama polovima nekoć sačinjavao većinu, sveudilj se smanjivao i zapadao u duboku krizu. U Nizozemskoj i Engleskoj on je potpunoma nestao. Zadnji samostalni seljački pokreti rasplamsali su se u lokalnim pobunama protiv zloraba nediscipliniranih plaćenika (Njemačka) i protiv poreznog guleža apsolutističke države (Francuska).

Drukčije se oblikovala seljačka klasna borba u Istočnoj Europi. A. E. Gutnova ne bavi se, na žalost, seljačkim pokretima u Istočnoj Europi XVI.—XVII. stoljeća. Neovisno o njoj dano je međutim nekoliko prijedloga za tipologiju istočnoeuropskih seljačkih pokreta onoga doba. Bogo Grafenauer razlučio je pet tipova seljačkih pokreta: 1. klasični seljački pokreti, 2. pokreti protiv monopolnog položaja plemstva u Dalmaciji, 3. težnje da se održe povlastice slobodnih vojničkih slojeva, 4. pokreti protiv Turaka i 5. hajdučki pokreti. Ova tipologija, koja se odnosi na južnoslavenske prilike, može se usporediti s tipologijom poljskog povjesničara Józefa Gierowskoga: 1. otpor protiv povišenja feudalnih daća, 2. otpor protiv razbojničke soldateske, 3. sudjelovanje u sukobima među drugim klasama i 4. borba protiv tuđinskih napadača.⁵ Upadljivo je u objema tipologijama da su kriteriji formulirani većinom *protiv* nečega, a manje *za* nešto. To je međutim manje metodički stav negoli realističko odrazivanje značaja seljačkih pokreta. Jer nepobitna je činjenica da su seljački pokreti XVI. — XVII. stoljeća i u Istočnoj Europi dobivali *defenzivan* značaj.

Na europskom istoku agrarnu konjunkturu XVI. stoljeća iskoristili su feudalni gospodari. Pod pritiskom gospodarstva koje se osniva na tlaci i drugih oblika pojačanog izrabljivanja seljaštvo više nije moglo nastupati kao samostalna politička sila. Njegova klasna borba ograničavala se većinom na pokušaje samoobrane od povisivanja daća, od razbojničkih vojnika i tuđinskih napadača te se iscrpljivala u lokalnim pobunama. Vrlo se rijetko mogu zamijetiti tragovi tradicije velikih seljačkih ratova. Odvraćeni od težnja da osvoje državnu vlast, seljaci se povlače u pasivno neprijateljstvo prema državi, koje nalazi svoj izražaj u razbojničkoj romantici. Dio seljaštva zaista traži izlaz u organiziranom, masovnom razbojništvu (hajduci na južnoslavenskom području, »slobodni momci«, »betyari« u Mađarskoj, tolhaji u Poljskoj itd.), što je izrođen oblik klasne borbe.

Razmjerno pozitivnu ocjenu zaslužuju oni seljački pokreti koji su težili za postizanjem vojničkih povlastica. Najviši oblici seljačke klasne borbe tih stoljeća izborni su u savezu s onim seljacima-vojniciima koji su od Jadrana do Dona poput gljiva nicali u graničnim područjima: južnoslavenski i moravski vlasi, rumunjski sejmeni, mađarski hajduci, ruski kozaci. Seljačke su mase pokušavale stupiti na put svoga oslobođenja po uzoru na vojničke povlastice, pa su se pridruživale vojničkim pokretima (Černi Jovan, Kostka Napierski, mađarski kuruci [Kurutzen], Bolotnikov, Razin, djelomice i Pugačov itd.). Te pobune nisu bile pravi seljački ratovi. Seljaštvo je podčinjavalo svoju klasnu

⁴ Vidi izvještaj E. Niederhausera na Konferenciji o Dószu u Budimpešti, u kojem ocjenjuje Grafenauerove teze.

⁵ Gierowski, J.: Die politische Bedeutung der Bauernbewegungen in Polen im XVII. Jahrhundert. Referat za Konferenciju o Dószu, Budimpešta, 1972.

borbu težnjama jednog sloja, koji je doduše proizašao iz njegova krila, ali nije slijedio nikakve opće seljačke ciljeve, nego je išao za kompromisom s feudalnom vladajućom klasom. Ta je borba u nekim slučajevima bila uspješna (npr. osnivanje hajdučkih gradova u Mađarskoj), ali su njezine perspektive bile krajnje ograničene. Samo je mali dio seljaštva mogao time postići stanovitu slobodu, a i ta se sloboda ugasila kada je sloj seljaka-vojnika zbog modernizacije vojske postao suvišan.

Sažimljući, možemo utvrditi da je u XVI. i XVII. stoljeću na zapadu i na istoku Europe seljačka klasna borba izgubila svoju prijašnju samostalnost, da se povukla u defenzivu, te da novi tipovi seljačkih pokreta nemaju značaj pravih seljačkih ratova. To dakako ne znači da bismo htjeli zanijekati opći progresivni značaj seljačkih pokreta kasnog feudalnog doba. Seljaci-vojnici zaista su se borili za slobodniji oblik seljačkog života, a seljačke su ih mase smatrale svojim predstavnicima i prvoborcima, pa su oni tako silno promicali težnje za slobodom cjelokupnog seljaštva. Njima imamo zahvaliti što se plamen seljačke klasne borbe nije mogao ugasiti, nego je najposlije pomogao potpaliti veliku lomaču građanske revolucije, na kojoj je spaljen feudalizam.

Zusammenfassung

PERIODISATION UND TYPOLOGIE DER EUROPÄISCHEN BAUERNBEWEGUNGEN

Die Zahl der Bücher und Studien über die europäischen Bauernbewegungen ist in den letzten Jahrzehnten derart angewachsen, dass eine Periodisation und Typologie nicht nur möglich, sondern auch zwingend erscheint. Wertvolle Versuche sind schon vorhanden, die angewandten Kriterien sind aber sehr verschieden. Die wünschenswerte Einheitlichkeit ist nur dadurch zu erzielen wenn die einzelnen Bauernbewegungen im Kontext der globalen feudalen Entwicklung untersucht und ihre Charakterzüge vergleichend umrissen werden. Eine frühere Auffassung vernachlässigte, als unbegründete Utopien, die politischen Zielsetzungen der Bauernbewegungen und liess als einziges Kriterium gelten, *gegen was* die Bauern von Zeit zu Zeit kämpften. Neuere Forschungen entdeckten aber die positiven Züge der bäuerlichen Ideologie, folglich in der Typologie der Bauernbewegungen fordert nun auch das *pro* seinen Platz neben dem *contra*. Das zeigt sich besonders in der typologisch sehr fruchtbaren Differenzierung zwischen Bauernaufständen und Bauernkriege. Nach einer, von Historikern aus der Sowjetunion vorgeschlagenen Definition, die ersteren bekämpfen nur die Überschreitungen der gewohnheitsmässigen feudalen Ausbeutung, die letzteren aber setzen sich als Ziel den totalen Abbau des feudalen Systems.

Es scheint, dass in der frühen, aufsteigenden Periode des Feudalismus (im Westen bis zur Mitte des XIII. Jhs., in Osteuropa bis in das XV. Jh. hinein) die feudale Ausbeutung griff nur ausnahmsweise die grundlegenden Lebensbedingungen der selbständigen Bauernwirtschaft an, demnach begegnen wir in dieser Zeit nur lokale Bauernaufstände.

In der Zeit der vordringenden Geldwirtschaft und der damit verbundenen bauerlichen Warenproduktion die feudalen Produktionsverhältnisse fingen an die Weiterentwicklung der bauerlichen Wirtschaft zu hemmen, und es kam gleichzeitig zur Vereinheitlichung der bisher sehr verschiedenen bauerlichen Rechten und Lasten, damit zur sozialen Integration des »Bauernstandes«. Es entstand ein bauerliches Klassenbewusstsein und der verschärfte Klassenkampf brach in Bauernkriege aus, die entweder die Anerkennung des Bauerntums als selbständigen Stand im Ständestaat, oder sogar die Aufhebung der materiellen und rechtlichen Ungleichheiten, die Ausrottung der feudalen Herrenklasse und die Aufrichtung einer klassenlosen Monarchie unter einem »guten König« vorhatten. Die lange Reihe solcher Bauernkriege wurde zur Mitte des XIII. Jhs. in Frankreich durch die sog. Pastoureaux des rätselvollen Jakob von Ungarn eingeleitet, darauf folgten (um nur die bekanntesten zu nennen) Tell, Jacquerie, Wat Tyler, Tabor, Dózsa und der grosse deutsche Bauernkrieg. Einige Elemente der Ideologie der Bauernkriege sind auch noch in der Gubec-Bewegung zu entdecken. Die klassenlose Monarchie ist freilich eine Utopie gewesen. Das Bauerntum besass keine genügende materielle und politische Kraft die Leitung der gesamten Gesellschaft an sich zu reißen. An die Tagesordnung der Geschichte kam nicht die Bauerndemokratie, sondern die bürgerliche Revolution.

Die kapitalistische Periode kündigte sich mit der grossen Agrarkonjunktur des XVI. Jhs. an. Das europäische Bauerntum konnte aber die Preisrevolution nicht ausnützen, es wurde daran durch die Mangelhaftigkeit seiner Agrartechnik und durch die feudale Gebundenheit verhindert. Unter dem Einfluss der neuen Marktverhältnissen und der Industrialisierung, die Bauernklasse Westeuropas entzweite sich in eine dünne Schicht der verbürgerlichten Agrarunternehmer und in eine breite Masse der Agrarproletarier. Der bauerliche Klassenkampf geriet unter die Führung des Bürgertums (Holland, England) bzw. des werdenden Proletariats (Münzer); die letzten selbständigen Bauernbewegungen entflammten im Kampfe gegen die Erpressungen des absolutistischen Staates (Frankreich). Statt Bauernkriege finden wir wieder nur Bauernaufstände.

Im europäischen Osten wurde die Agrarkonjunktur des XVI. Jhs. durch die Feudalherren ausgenützt. Unter der Bedrückung der aufkommenden Robotwirtschaft, besonders während der Agrardepression des XVII. Jhs. konnte das Bauerntum nicht mehr als selbständige politische Kraft auftreten, sondern unterstellte seinen Klassenkampf der Bestrebungen einer neuen Schicht, jener der Bauernsoldaten, die von der Adria bis zum Don pilzartig hervorwuchs: südslavische und mährische Vlach, rumänische Seimeni, ungarische Heiducken, russische Kosaken usw. Die bauerlichen Massen versuchten den Weg ihrer Befreiung nach dem Muster der Soldatenprivilegien zu beschreiten und schlossen sich den Soldatenbewegungen an (Černi Jovan, Gubec, ungarische

Kurutzen, Bolotnikov, Razin, Pugačov usw.), die keine Bauernkriege mehr, aber auch nicht Bauernaufstände frühfeudaler Art waren.

In grossen Linien (die freilich mit zeitlich und lokal bedingten Varianten ergänzt werden müssen) decken sich gegenseitig die Periodisation und die Typologie der Bauernbewegungen: die Flammen der aus den Funken der *frühfeudalen Bauernaufstände* stammenden *Bauernkriege* sterben in dem Feuerbrand der *spätfeudalen Bauernaufstände* west- und osteuropäischer Varianten ab, sie halfen aber noch das Feuer der bürgerlichen und sozialistischen Revolutionen nähren und schalteten sich so in die Hauptlinie des Progresses ein.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU — INSTITUT ZA HRVATSKU POVIJEST

INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

5

U povodu 400. godišnjice hrvatsko-slovenske
seljačke bune

Z A G R E B

1 9 7 3

UREDNIČKI ODBOR

Ljubo BOBAN, Ljubiša DOKLESTIĆ, Ivan KAMPUŠ, Hrvoje MATKOVIĆ,
Gordana VLAJČIĆ

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

IVAN KAMPUŠ

Radovi V

Izdavač

Sveučilište u Zagrebu
Institut za hrvatsku povijest

Za izdavača

Prof. dr Ljubo Boban

Prijevod

Benjamin Tolić, Miljen Šamšalović (njemački), dr Vlasta Vince (slovenski)
dr Geno Senečić (slovački)

Lektori

Stjepan Damjanović, Jasna Penzar

Korektor

Branko Erdeljac

Za sadržaj priloga odgovara autor